

Biegły w świetle przepisów Kodeksu postępowania cywilnego i Kodeksu postępowania administracyjnego

- konspekt wykładu przeprowadzonego przez SSO Małgorzatę Brulińską – wizytatora ds. cywilnych i egzekucyjnych Sądu okręgowego we Wrocławiu w ramach szkolenia biegłych sądowych ustanowionych przy Sądzie Okręgowym we Wrocławiu

Wrocław 2007

Instytucja biegłego funkcjonuje w Kodeksie postępowania cywilnego (k.p.c.) oraz Kodeksie postępowania administracyjnego (k.p.a.) jako element środka dowodowego w postaci dowodu z opinii biegłego.

Zgodnie z art. 278 par. 1 k.p.c. w wypadkach wymagających wiadomości specjalnych sąd po wysłuchaniu wniosków stron co do liczby biegłych i ich wyboru może wezwać jednego lub kilku biegłych celem zasięgnięcia ich opinii. Podobną regulację zawiera art. 84 par. 1 k.p.a., według którego gdy w sprawie wymagane są wiadomości specjalne, organ administracji publicznej może zwrócić się do biegłego lub biegłych o wydanie opinii.

Sens tych regulacji prowadzi do wniosku, iż celem ustawodawcy było ułatwienie sądowi rozeznania i zrozumienia rozstrzyganej kwestii, a zatem, że biegły występuje w roli swoistego „pomocnika” sądu. Do biegłego nie należy przy tym rozstrzyganie zagadnień prawnych (w sferze prawa sąd jest „najwyższym biegłym”) choć jednocześnie zasada ta nie odnosi się do norm prawa zwyczajowego, prawa obcego czy zasad doświadczenia życiowego. Przedmiotem dowodu z opinii biegłych nie powinny być także ustalenia stanu faktycznego, za wyjątkiem sytuacji, gdy do dokonania takich ustaleń konieczne jest posłużenie się specjalistyczną aparaturą badawczą.

W niektórych przypadkach przepisy k.p.c. przewidują obligatoryjne przeprowadzenie przez sąd dowodu z opinii biegłych : w sprawach o ubezwłasnowolnienie (art. 553 k.p.c.), o podział w naturze nieruchomości rolnej , która stanowi współwłasność oraz o dział spadku w zakresie gospodarstwa rolnego (art. 619 par. 2 i art. 688 k.p.c.)

Z powołanego przepisu art. 278 par. 1 k.p.c. wynika swoiste związanie biegłego zakresem wskazanej przez sąd tezy dowodowej (pytania lub zagadnienia przedstawionego biegłemu), co oznacza, iż przedstawiając opinię biegły nie powinien wychodzić poza tezę dowodową , ani tym bardziej oceniać pozostałego zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego. W tym zresztą zakresie dowód z opinii biegłego , tak jak każdy inny środek dowodowy, podlega ocenie sądu na podstawie i w granicach wyznaczonych przez art. 233

par. 1 k.p.c. Opinia biegłego może być zatem kwestionowana przez strony, sąd nie jest nią związany i może ją oceniać na równi z innymi środkami dowodowymi w ramach swobodnej oceny dowodów.

K.p.c. nie ustanawia wprawdzie hierarchii ważności środków dowodowych, nie ulega jednak wątpliwości, iż z uwagi na swoją specyfikę (chodzi o wiadomości specjalne, którymi sąd nie dysponuje) opinia biegłego nie jest przedmiotem oceny z punktu widzenia jej wiarygodności jak przy zeznaniach świadków czy przesłuchaniu stron, ale w drodze pozytywnego lub negatywnego uznania wartości zawartego w niej rozumowania; kontrola sądu dokonywana jest zatem z punktu widzenia zasad logicznego rozumowania, źródeł poznania i stopnia zaufania do wiedzy biegłego, a ocena opinii pod względem fachowości, rzetelności i logiczności z możliwością pominięcia oczywistych omyłek czy błędów (np. rachunkowych).

W przypadku sprzeczności wniosków wypływających z dwóch opinii opracowanych i sporządzonych w zakresie tej samej tezy dowodowej- wobec powstających trudności w ocenie sądu, który nie dysponuje wiedzą specjalistyczną- koniecznym zdaje się zasięgnięcie opinii kolejnego biegłego.

Według art. 278 par. 3 k.p.c. sąd oznacza formę opinii biegłego: czy ma być przedstawiona ustnie, czy na piśmie, a dopuszczenie dowodu z opinii biegłych może nastąpić na posiedzeniu niejawnym po wysłuchaniu wniosków stron co do liczby biegłych i ich wyboru (art. 279 k.p.c.).

Zgodnie z wymogami z art. 284 k.p.c. opinia biegłego winna zawierać następujące elementy: część I – opisowa: wskazanie osoby biegłego (także czy biegły z listy sądowej, czy powołany ad hoc), specjalności, podstawy opracowania opinii (postanowienia sądu) i jej zakresu (tezy dowodowej), opis stanu faktycznego, na podstawie którego biegły wydał opinię, opis metody i sposobu przeprowadzenia badań (w tym ewentualnie wykorzystanych materiałów naukowych czy użytej aparatury) oraz część II- wnioski opinii i ich uzasadnienie.

Z praktycznego punktu widzenia niezwykle istotne jest (z uwagi na konieczność oceny dowodu z opinii biegłego), by wnioski opinii były stanowcze i kategoryczne.

Ewentualne wątpliwości w tym zakresie (sądu w ramach swobodnej oceny dowodów bądź na tle zarzutów do opinii podniesionych przez strony) mogą i powinny być wyjaśnione w drodze ustnych wyjaśnień biegłego do opinii pisemnej lub opinii dodatkowej tego samego bądź innego biegłego (art. 286 k.p.c.). Może to nastąpić również w ramach opinii uzupełniającej, której treść znajdzie odzwierciedlenie w protokole rozprawy (art. 158 par. 1 pkt. 2 k.p.c.).

Sąd może przy tym – po myśli art. 284 k.p.c.- zarządzić okazanie biegłemu akt sprawy i przedmiotu oględzin oraz, aby brał on udział w postępowaniu dowodowym. Realizacji tych uprawnień służą regulacje par. 106 ust. 3 i 4 Regulaminu wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych przewidujące przesłanie akt sprawy biegłemu z oznaczeniem terminu ich zwrotu oraz par. 159

Regulaminu przewidujący obejrzenie rzeczy przez biegłego przed wydaniem opinii.

Na tle praktyki sądowej występują przypadki wykorzystania w danej sprawie dowodu z opinii biegłego wydanej w innej sprawie (najczęściej w postępowaniu karnym) ; jest to dopuszczalne choć – z uwagi na zasadę bezpośredniości dowodów- jedynie wówczas, gdy żadna ze stron nie kwestionowała tej opinii i nie zażądała powtórzenia tego dowodu.

W świetle regulacji przepisów k.p.c. prywatne ekspertyzy sporządzone na zlecenie stron nie mogą być traktowane jako opinie biegłych , a jedynie jako wyjaśnienia stanowiące poparcie stanowiska stron. Stanowią one dokument prywatny, a zatem dowód tego , że osoba która je podpisała złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie (art. 245 k.p.c.).

K.p.c. nie zna też pojęcia świadek- biegły ; w tym zatem zakresie rzeczoznawca, który sporządził prywatną ekspertyzę może zostać przesłuchany jedynie jako świadek.

Jedynie w wyjątkowych wypadkach – z przyczyn jakie uprawniają świadka do odmowy zeznań (art. 261 par. 1 i par. 2 zd. 2 k.p.c.) oraz z powodu przeszkody, która uniemożliwia wydanie opinii- osoba wyznaczona na biegłego może nie przyjąć włożonego na nią obowiązku. Uprawnienie to dotyczy zarówno stałych biegłych sądowych jak i biegłych ad hoc, a biegłemu nie służy zażalenie na postanowienie sądu odmawiające zwolnienia go od obowiązku.

Niezmiernie istotnym jest przy tym z uwagi na zależność między czasem rozpoznania sprawy a czasem opracowania i sporządzenia opinii terminowe realizowanie przez biegłych nałożonych nań obowiązków. Wobec powyższego należy również zaaprobować praktykę informowania sądu przez biegłych o istnieniu przeszkód w wykonaniu zlecenia we wskazanym terminie choćby w formie wniosku o przedłużenie terminu sądowego.

W odniesieniu do tej kwestii przepis art. 287 k.p.c. wprowadza środki dyscyplinujące biegłych w postaci grzywny za nieusprawiedliwione niestawiennictwo, odmowę złożenia opinii lub przyrzeczenie nieusprawiedliwione opóźnienie w złożeniu opinii. Wystąpienie do sądu z należycie uzasadnionym (np. poprzez wskazanie liczby uprzednio zleconych opinii i zbieżności terminów ich sporządzenia) wnioskiem o przedłużenie terminu usunie zagrożenie ukarania grzywną, a nadto pozwoli sądowi na podjęcie decyzji o wyznaczeniu innego biegłego.

Na postanowienie sądu o ukaraniu biegłego grzywną służy zgodnie z art. 394 par. 1 pkt. 5 k.p.c. zażalenie podlegające opłacie stałej w wysokości 40 zł. (art. 22 pkt. 2 ustawy z dnia 28.07.2005r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych).

Według art. 281 k.p.c. aż do ukończenia czynności biegłego strona może żądać jego wyłączenia z przyczyn, z jakich można domagać się wyłączenia sędziego. Jeśli wniosek złożony został po rozpoczęciu czynności przez biegłego, strona obowiązana jest uprawdopodobnić, że przyczyna wyłączenia powstała

później lub że przedtem nie była jej znana. Zatem podstawy wyłączenia biegłego są – analogicznie jak w odniesieniu do sędziów- wymienione w art. 48 par. 1 k.p.c. (wyłączenie z mocy ustawy) oraz art. 49 k.p.c. (na żądanie biegłego lub na wniosek strony). Wątpliwym jest z uwagi na brzmienie art. 394 par. 1 pkt. 10 k.p.c. czy na postanowienie sądu w tym przedmiocie służy zażalenie zważywszy na powołaną powyżej regulację art. 22 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, która przewiduje opłatę sądową od zażalenia .

Przepis art. 285 par. 2 k.p.c. przewiduje opinię łączną kilku biegłych z tych samych lub różnych dziedzin (np. lekarzy różnych specjalności, lekarsko-psychologiczną). W odniesieniu do tego rodzaju opinii winna ona zawierać wszystkie elementy wymienione w art. 285 par. 1 k.p.c. (i wyżej omówione), a nadto być ona podpisana przez wszystkich uczestniczących w jej opracowaniu biegłych ; wskazanym byłoby również, by opinia łączna zawierała wspólne wnioski.

Innym rodzajem opinii jest przewidziana w art. 290 par. 1 k.p.c. opinia instytutu naukowego lub naukowo- badawczego. Ta zawsze ma formę pisemną oraz musi zawierać imienne wskazanie osób, które prowadziły badania wydały opinię z oznaczeniem ich stopni naukowych i pełnionych funkcji (par. 2).W przypadku zajścia konieczności pozyskania przez sąd dodatkowych wyjaśnień (również na piśmie lub ustnie) winny być one udzielone przez instytut bądź wyznaczoną osobę.

Biegłemu – za stawiennictwo i wykonaną pracę należy się wynagrodzenie. Może też wnosić o przyznanie mu zaliczki na poczet wydatków (art. 288 k.p.c.). Istotnym jest przy tym terminowe złożenie sądowi prawidłowo sporządzonych rachunków, przy czym zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego do wynagrodzenia należnego za wydanie opinii biegły nie może doliczać podatku Vat choćby był podatnikiem tego podatku. Jeśli opinia zlecona była biegłemu imiennie to on, nie zaś jednostka , w której jest zrzeszony lub zatrudniony, ma być wystawcą rachunku.

Biegły może przy tym dochodzić odsetek za opóźnienie w wypłacie przyznanego mu prawomocnym postanowieniem sądu wynagrodzenia (tak Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 19.03.2006r.)

I w końcu do wezwania i przesłuchania biegłych stosuje się przepisy o świadkach, z wyjątkiem przepisów o przymusowym sprowadzeniu, co oznacza, iż za nieusprawiedliwione niestawiennictwo na rozprawie, która wyznaczona została celem odebrania od biegłego ustnych wyjaśnień bądź złożenia ustnej opinii uzupełniającej, sąd może ukarać biegłego grzywną (art. 274 par. 1 w związku z art.289 k.p.c.).

Większość wyżej omówionych zasad co do formy , treści oraz oceny opinii biegłych odnosi się także do wskazanego środka dowodowego przewidzianego w art. 84 k.p.a choć z literalnego brzmienia powołanej regulacji nie wynikają wymogi opinii. Z ugruntowanego orzecznictwa Naczelnego Sądu

Administracyjnego wynika jednak, że opinia musi zawierać co najmniej dwa elementy : uzasadnienie stanowiska biegłego i ustosunkowanie się do dowodów (tak NSA w orzeczeniu z dnia 12.06.2002r.) . Ocena tego dowodu również w postępowaniu administracyjnym dokonywana jest według kryteriów rzeczowości, zupełności i logiczności.

Do kosztów postępowania administracyjnego zalicza się także należności biegłych (art. 263 par. 1 k.p.a.), które co do wysokości, osoby obciążonej i terminu uiszczenia ustalane są w decyzji organu (art. 264 par. 1 k.p.a.), a ich ewentualne ściągnięcie następuje w trybie egzekucji administracyjnej (art.265 k.p.a.). Biegłemu przysługuje przy tym uprawnienie do uzyskania zaliczki na poczet wydatków związanych z opracowaniem opinii, o czym stanowi przepis art. 262 par. 2 k.p.a.